

SİNEMADA KUKLA(*)

L. Bruce HOLMAN

Çeviren:
Ass. Feridun AKYÜREK

Bütün dünyadaki izleyicilerini çoğu kez eğitmek, eğlendirmek ve sevindirmek tüm kukla tarihinin yerine getirdiği bir görevdir. Arkeologlar tarafından bulunan hayvan ve insan figürlerini birleştiren ilkel sanat yapıtları, olasıdır ki, dinsel ve toplumsal yönden anlamlı öykülerin anlatımında kullanılmıştı.(1) Canlandırma filmi olarak kukla, ardından uzunca bir geleneğe sahip, başlı başına bir kaynaktır. Daha önce varolan kuklalar, sinemadaki kuklaların atalarıdır. Film çerçeveleri arasındaki devinime bağlı olan canlandırma kuklaları, sinema filminin başlamasından sonra varolmuş, uygulayımını hileli filmde (trick-film) öğrenerek canlandırmada kullanılmıştır.

Sinemanın tarihi, XIX. yüzyıl ortalarında phenakistiscope, zoetrope, praxinoscope gibi optikle ilgili araçlara uzanır. Öncelikle bu aygıtlar, ağ tabaka izleniminin imge üreten devinimlerinin gö-

---

(*) L. Bruce Holman, «The History of Puppet Animation», **Puppet Animation in the Cinema, History and Technique**, The Tantivy Press, London, England, 1975, ss. 19-48.

(1) Bil Baird, «The Art of the Puppet», (New York: Macmillan Co, 1965).

rüngüsünde belirlenmiş bir devininin evrelerini tanımlayan resimlerin bir ayrımının sunumunda kullanıldı. Bir resim verilip geri çekildiğinde, göz imge sonrasını kısaca alıkoyar. Bir devininin ayrım içinde hızlıca sunulan son adımları betimlendiğinde, gelecek görüntü ile temel devininin izlenimi karışarak, birincisinin imge sonrası algılandırılır. (2)

Başlangıçta, optik aygıtlar bu etkide, öncelikle oyuncak gibi kullanılmalarına karşın, günümüzün ileri kerte de karmaşık aygıtlarıyla bu işlemin eşsiz üstünlüğünü değerlendirmek zordur. Açınlamak gerekir ki, duyularımızı, genellikle zaman ve devinimi sürdüren, bölünmeyen akış içerisinde bilmek, canlandırma filmini anlamamızda önemli bir noktadır. Zenon tarafından ortaya atılan paradoksa göre, mantıksal olarak okun uçuş sırasında herhangi bir anda durağan bir yerde kalmasının gerekliliği nedeniyle okun uçuşunun olanaksızlığını göstermek sınırlı zaman ve devinim kavramı ile, sınırsız zaman ve devinim kavramı anlamlı görüntüsünü uzlaştıran usun duyusal bilgi üzerinde etkili olmada yetersizliğinin sonucu aldatıcılık olarak görülebilir. (**)

Zenon'un anlayışı aslında sinematografiktir. Görüntünün devam etmesine dikkatle bakmanın ötesinde, günlük gerçekler içinde varolan deneyimsizlik, zaman ve devinimi parçalara ayırarak sonra birleştirir. (3)

Geleneksel canlı oyuncu kullanılan sinema filmlerinde, ilerleyen zaman ve devinim, sınırlı durağan görüntülerin bir dizisi olarak kaydedilirler. Bu görüntülerin, film göstericisinden gösterilmesiyle, devininin inandırıcı bir benzerine dönüşürler. Diğer yandan canlandırma durağan görüntülerin bir dizisi olarak başlar. Bunlar izlendiğinde, ilk aşamada yaşam kazanırlar. Görüntülerin oluşumunda kullanılan çizgiler ya da kuklalar, kendileri devinmezler ve

-
- (2) Hugo Münsterberg, ağtabaka izleniminin bir dizi durağan görüntünün algılanan devinimle sağlanmış bir mekanik işleyiş olmadığını öne sürmüştür. Bunun yerine, devinime geçirilen işleyiş sürecinde ussal eylem algılamasının -algısal süreç- değişen resimlerin kestirilen bir durum olduğunu, devam eden görüntünün bu izlenimi yarattığını varsaymıştır. Sonraki deneyciler bunu «phi-phenomenon» diye adlandırmışlardır. (Hugo Münsterberg, «The Film: A Psychological Study» (New York: Dover Pub., 1970), pp. 25-29.)
- (**) Orhan Hançerlioğlu «Felsefe Sözlüğü»nde, Zenon'un bu konudaki sözlerini şöyle aktarıyor: «Siz bir okun uçtuğunu sanırsınız. Oysa uçmak için ard arda dizilmiş birçok noktaları birer birer kaplamak gerekir. Bir noktayı kaplamak durgun olmaktadır. Öyleyse ok durgundur ve devim bir görünüşten, duyularımızın aldatmasından başka bir şey değildir.» (Ç.N.)
- (3) Bertrand Russell, «A History of Western Philosophy», (New York: Simon and Schuster, 1945), pp. 804-5.

film stoku üzerindeki her bir çerçeve durağandır. Ancak görüntülerin sürekliliğinden dolayı, görüntü perdeye verildiğinde Bugs Bunny ve Tranka'nın Little Potter'ı Clark Gable kadar canlıdır.

Uygulamalı her araç gibi, film de bir çok kişinin çalışmasının sonucudur. (4) Emile Reynaud 1892-1900 yıllarında, izleyiciler için arka perde üzerinde gösterilen saydam yaprak (celluloid) üzerinde elle çizilen canlandırmanın halk gösterimini yapmıştır. Schulze, Wedgwood, Niepce, Daguerre, Bayard, Talbot, de SaintViktor, Herschel, Archer, Maddox ve diğerleri buluşları için ve ışığa duyarlı yüzey üzerinde kaydedilen biçimlerin yöntemini (işlemine) tamamlamalarıyla onur payını almışlardır. Birbirini etkilemeyen durumdaki fotoğraflar dizininin devinimlerinin resmedilmesi Henry Heyl tarafından yapılmıştı. Değeri arttırılmış foto duyarkatlar, fotoğrafçılık ayrımının olası olan ilerlemesiyle bir devinimin ortaya çıkma zamanının azalmasına olanak tanıdı. 1877'de, Eadweard Muybridge, yol boyunca yerleştirilmiş yirmidört çekicinin madeni levhaları üzerine koşmakta olan bir atın devinimini kaydetti. Muybridge, bu çalışmalarını devinim durumundaki insanların ve hayvanların gerçekten dikkate değer ayırım çalışmalarını yaparak sürdürdü. Otomar Anschutz, fotoğrafçılık ayrımının araç ve yöntemlerini yararlı bir duruma getirerek, fotoğraf gösterim aracını geliştirdi. Etienne-Jules Marey, birbirini izleyen hızlı akışa yetenekli "photographic gun" çekiciyi yaptı. Marey'i izleyen Hannibal Goodwin, foto duyarkatı uygulamasına, sert tabakadan daha esnek olan saydam yaprak (celluloid) filmi uyguladı. 1888'lerde Thomas A. Edison için çalışan W. Laurie Dickson, fotoğrafın sürekli devinimini bir çekici aracılığıyla çekilen aralıklarla devinen delikli film kullanarak, devinimli resim çekicinin bir sistemini geliştirdi. (5) Bu, film çekicilerinin temel ilkeleri olagelmıştır.

İlk sinema, insanların günlük uğraşlarının kısa sahnelerinden oluşan ve doğrusu yakın zamanlarda bulunan gereçlerin laboratuvar testleridir. Çok geçmeden sinemanın kullanım olanakları, halk eğlence aygıtları gibi sömürülmeye başlandı. Hızla yayılan yeni aygıtın başarısı eğlence filmleri için yaratılan zorlamadandır.

---

(4) Önceki filmlerin gelişimine ilişkin daha geniş kapsamlı kaynak için: C.W. Ceram, «Archaeology of the Cinema», (New York:Harcourt Brace, and World, 1965).

(5) Fransız Aimé Augustin, hemen hemen benzer bir buluşun buluşbelgesini aynı yıl aldı. Diğerleri hızla onu izledi. Bkz., Ceram, *Ibid*, p. 142.

Bunların arasına ilk izleyicilerin tat aldıkları hileli filmlerde (trick-film) büyülü imge üreten optik etkiler ve sinematik gözbağcılık (el çabukluğu) girer. Çok sevilen uygulamam, çekici kapağının kapanmasıyla bir devinin ortasında çekicinin durdurulması; sonra devinen oyuncunun döşem üzerinde yeni bir durum alması ve film çekimine devam edilmesidir. Film gösterilmeye başlandığında, oyuncu bir yerden diğerine birden büyüleyerek görünür. Bu ve diğer hileli film uygulamalarının güzel örneklerinden kimileri Georges Méliès ve Pathé Kardeşlerin filmlerinde görülebilir. Canlandırmanın temel uygulamamı ilkel canlandırma çizimlerinden çok önce bilinir. Bu cansız nesnelere devininin hileli filmler yapımı, belirli sürede hileli film gösteriminin uygulamada ortaya koyduğu mantıklı bir adımdır Amerika'daki canlandırmaçılar içinde ilk deneyici olarak görünen James Stuart Blackton 1907'de hileli film çekme sanatı aracılığı ile nesnelere ve eşyaların kimildatıldığı **The Haunted Hotel**'i yaptı. 1909 yılında yine benzer uygulamamı **The Birth and Adventures of a Fountain Pen**'de kullandı.

1908 yılında İngiliz Arthur Melbourne Cooper, **Dreams of Toyland** adında canlı oyuncularını, hileli film uygulamaları içinde kullanan bir film yaptı. Çocukların oyuncaklarının canlandırıldığı bu yapım, kukla canlandırmasının ilk örneğinin ne olabileceğini göstermektedir. Cooper, yine 1908 yılında, **Noah's Ark** filminde benzer uygulamaları kullandı.

Hileli ve çizgi filmin ilk Fransız ustalarından Emile Cohl, hileli film çekme sanatını kullanarak birkaç yeni film yaptı. **The Automatic Moving Company (Mobeliler fidèle)**'de (1910) oda içleri görünen bir ev kesitinin içinde bulunanlar, merdivenlerden inerler ve devinen bir arabaya doluşurlar. Daha sonra arabadan çıkıp, yenden eve girerek kendilerine ayrılmış yerlere hızla koşuşurlar. Öyleki, başarılı kullanılan minyatürler özgün boyutta döşem ve aksesuarlar mı, değil mi konusunda çıkan tartışmalar bugün yine sürmektedir. Bu filmde kısa bir süre sonra Cohl, Faust öyküsünün yalınlaştırılmış bir çeşitlemesini baştan sona kuklalar ile canlandırarak **Le petit Faust**'u yaptı.(6) Boyları genellikle altıya sekiz

---

(6) **Le petit Faust**'un yapım tarihi konusunda bir uyuşmazlık vardır. İlk öne sürülen tarih 1908'dir. Fakat, 1908-1909 yıllarında Cohl'ün çizgi filmle uğraştığı gözönünde tutulursa, 1910-1911 daha doğru bir tarih olarak gözüküyor. (A.P.Richard, 'Emile Cohl', «Technique et Material», December 31, 1937).

inch olan kuklaların giysileri son kertede yüzeyden olmasından dolayı eleştirildi. Büyük ustalıklı kurulmuş iç-dış olmak üzere çeşitli döşemler ve boya ile yapılmış geri planlar bu film için yapılmıştı. Her ne denli bir parça katı olsa da, figürlerin devinimi çok iyi düşünülmüştü - ki bu Cohl'un ilk canlandırma kuklası idi. Cohl, ara-sıra ayakları olmayan kuklaları, ayak bölümlerini örten setten yararlanarak, sahne üzerinde kaydırıyordu. Kısacası Cohl, kestirmeden işin kolayına kaçmıştı. Sahneye koymada ve sunmada film, aynı çağın canlı oyunculu filmleri içinde oluşmuş sahne devinimlerinin uyarmalarını andırıyordu. Şarkı söyleme ve konuşma anlamı, galiba filmin özgün sunumunda, geçici olarak devinim durduğunda ağzı açık kalarak oturan ve döşem üzerinde belirli aralıklarla kayan kukla korosuna dek eşlik ediyordu. Sahne arkası sesler kukla tiyatrosunun bir bölümünde yer alıyordu.

Tragedy in Toyland adındaki oyuncak canlandırma filmi kayıtları içinde, oyuncak askerlerin Miss Pru adındaki bir taşbebek için savaşları vardır. Yayın hakkı 17 Mayıs 1911'den bu yana Amerikan Kalem Company tarafından korunan bu filmin kimin tarafından yapıldığına ilişkin bir bilgi yoktur.(7)

Cohl'un Fransa'daki çalışmalarıyla, yaklaşık olarak aynı sıralarda, Rusya'da Kovno Doğa Tarihi Müzesi'nin Müdürü olan Ladislav Starevitch, böcekler üzerinde film çalışmalarına başladı. **"Ben boynuzlu bir böceğin yaşamını gösterecektim... Günlerce iki böcek arasında olacak döğüşmeyi fotoğraflamak için bekledim, fakat onlar, üzerlerine düşen parlak ışıktan dolayı döğüşmediler. Bu nedenle bende canlandırılmış benzerlerini denedim. Bu benzerlerin biçimlerinden çok hoşlandım, inanılmaz bir öykü yapımı bulana dek bu çalışmayı sürdürdüm."**(8) Bu inanılmaz böcek öyküsü ilgi toplayınca, Starevitch 1911 yılında müzeden ayrılarak, o sıralar Rus film yapımının merkezi olan Moskova'ya gitti. **The Grasshopper and the Ant** (~ 1911) filmini Hanjonkoff soyu için yaparak Çar II.Nikola ve Oğluna sundu. Film ayrıca Paris'teki Gaumont Palace'de de gösterildi. Bu filmin dışarıda gösterilen Rus yapımı ilk film olduğu söylenir.

(7) The British Film Institute «National Film Archive Catalogue», (London: The British Film Institute, 1986) Vol.III, p.182.

(8) Ladislav Starevitch, H.Potamkin'in 'Dolls in Motion', «Starevitch Reveals Secrets», «World Film News», April, 1936'dan aktarma.

Fars'tan daha aşığı kertede, inanılmaz öykü olan **The Revenge of Kinographic Cameraman** (~ 1912), Bay Böcek'in bir Yusufcuk Böceğı ile karısını aldatmasını anlatır. Film çekimcisi ve gösterimcisi kıskanç rakip Çekirge, Bay Böcek ile Yusufcuk'un filmlerini çeker. Bay Böcek, Bayan Böcek'in hoş bir sanatçı olan sevgilisi Çekirge'ye engel olmak için evine döner, Çekirge'yi kovar; düşüncesizliğı için karısını azarlar. Sonuçta barışılır ve Bay Böcek, olayı unutarak, sinemaya gitmeyi önerir. İzledikleri filmin konusunun Bay Böcek'le Yusufcuk Böceğinin ilişkisinin filmi olduğunu söylemek gereksiz. Starevitch'in filmi, Bay Böcek, Bayan Böcek ve Gösterimci Çekirge arasındaki üçlü ağız kavgası ile biter.

Starevitch Moskova'da klasikler ve Gogol, Pushkin'in öykülerini temel alan canlı oyuncuların oynadığı birkaç film yönetti. Bununla birlikte yine de canlandırılmış kukla ile çalışmayı yeğledi: **"Oyuncular"**, der, **"sürgit kendi yöntemlerine sahip olmayı isterler."** (9) Sovyet Devrimini izleyen 1919 yılında, Starevitch, kukla filmleri yapımını sürdüreceğı Fransa'ya göç etti. Canlı oyuncular ve genellikle çocuklar sık sık filmlerinde yer alıyordu. Hatta Starevitch'in kızı Nina, 1923 yılında yapılan **The Voice of the Nightingale**'yi de içeren birkaç filmde rol aldı. Film, 1925 yılında gösterildi ve aynı yılın en özgün filmi için verilen Riesenfeld Altın Madalyasını aldı. Starevitch, Paris yakınındaki Fontenaysous-Bois stüdyosunda birçok uzun kukla filmi yaptı. Daha sonraki yıllarda, yardımcılığını yaparak, kendisini destekleyen kızı Sonika Bo ile birlikte çalıştı. Starevitch, ölüm tarihi olan 1965 yılına dek film yapımında etkindi.

1915-1916 yılları arasında, New York'ta, Yontucu Helen Smith Dayton, o zamana değin örneğı görülmemiş bir canlandırma uygulayımını denedi. Dayton'ın figürleri, pozlamalar arasında yeniden biçimlendirilen çamurdan yapılmıştı. Günümüze kalan fotoğrafları, figürlerinin on iki inch boyunda, şaşırtıcı ayrıntılarıyla komik kişilikler olduğunu göstermektedir (10). Dayton'ın çeşitli ayrımları tasarımı ve filme alması için önemli bir süre ayırdığı halde, filmlerinin sergilenmiş olduğuna ilişkin hiç bir kayıt

---

(9) **İbid.**

(10) 'Motion Picture Comedies in Clay', «Scientific American», Vol.CXV, (December 16, 1916), p. 553.

yoktur ve hatta bugün eşlemlerinin de (kopya) olduğu kuşkuludur.

1917 yılında Chicago'lu Howard S. Moss. (Toyland filmleri yönetmeni) (11) Mo-Toy güldürüleri gibi reklam yapan, bir dizi kukla canlandırma filmi yaptı. Bunlar, New York'ta, Peter Pan Film Şirketi tarafından sinemalara eğlencelik kısa çizgi filmler gibi dağıtıldı (12). Bu şirket tarafından, en azından onbir kısa ve bir beş makaralı konulu film yapılmasına karşın, bugün bunların eşlemlerinin olup olmadığı bilinmemektedir. **Midnight Frolic**, **Jimmy Gets the Pennant** ve **Out in the Rain** (tümü ~ 1917'de) bilinen kimi film adlarıdır.

Amerika'da, özel etki canlandırmacılarının önderi olarak tanımlanan Willis O'Brien'in canlı oyunculu filmlerdeki kukla canlandırmaları **The Lost World**, **King Kong** ve **Mighty Joe Young** filmleri içinde yer alır. Genellikle O'Brien'in özel etki çalışmasına başlamazdan önce kukla canlandırma filmi yaptığı bilinmez. O'Brien, doğal kukla figürleri kullanarak, ilkel dönem dönemlerinde geçen üç güldürü filmi yapmıştır: **The Dinosaur and the Missing Link**, **R.F.D. 10,000 B.C.** ve **Prehistoric Poultry**; **The Dinornis of the Great Roaring Whiffenpoof** (tümünün yayın hakkı 1917'de). Öyküler, çağdaş şakaların bolluğu, dingin güldürüler ile yabanıl gülünçlük benzerleri gibidir. O'Brien'in tasarladığı konuşmasız sahnelerdeki davranış ve mimik akıcılığı özellikle iyiydi; şöyleki, ilkel adam biçiminde olan kukla, ağacın aşağıya sarkan bir dalında yürür ve geriye doğru düşer, yıldızları görür; kalkar ve gerisindeki düştüğü dala bakarak diğer bir dalda yürümeye başlar. Bu filmlerinde, O'Brien özellikle ilkel hayvanların kukla uygulamalarını sergilemiştir. Özel etkiler desteği yardımıyla yapımcıları ilgilendiren ayrıntılı bir tasarı gibi yapılmış, ilkel hayvanları avlayan canlı oyuncunun kısa güldürücü gösterimi, O'Brien'in sonraki çalışması olan **The Creation** adındaki deneme filminde görülebilir. O'Brien'in, yukarıda adlarını verdiğimiz üç kukla filmi Conquest Pictures tarafından yaptırıldı ve Thomas A. Edison Firması tarafından dağıtıldı.

---

(11) R.H.Moulton, 'Toyland in the Films', «Scientific American», Vol. CXVII, No. 26 (December 29, 1917).

(12) Mo-Toy Güldürüleri için duyurular «The Moving Picture World» dergisinin 1917 baskılarında bulunmaktadır.

Amerika'da Edwin Miles Fadman, yirmili yıllarda kukla film-leri yaptı. Fadman'ın **Mose and Funny Face Make Angel Cake** (1924) ve **Cracked Ice** (~ 1924, yayın hakkı 1927) filmlerini içeren çalışmaları Red Seal Company tarafından akçalandı ve Pathé Exchange tarafından dağıtıldı.

Sovyet Rusya'da önceleri bir çizgi filmci olan Alexandr Ptushko, yirmili yıllardan sonra kukla filmi yapımına geçti. **The Bed Bug** ve **Play and Work** (1930 ya da daha önceleri) filmlerini de kapsayan çeşitli kısa filmler yaptı. Ptushko, birkaç sanatçı ve teknisyenle birlikte ortak çalışma biçiminde "Bratishkin" adında antik bir kukla kişiliği içeren bir masal dizisi yaptı. Bir öykünün anlatımı için kukla canlandırma uygulayımını tam kavramış olan Ptushko ile birlikte çalışan diğer üyeler, Swift'in "Gulliver'in Gezileri"ni temel alan uzun bir film yapımını üç yılda gerçekleştirdiler. Lilliputlar adasındaki Gulliver'in serüvenlerinden senaryosunu Ptushko'nun G.Roshal ile birlikte yazdığı bu film tekerkliğin (monarşinin) siyasal yergisini ve ayaklanarak bu düzeni yıkan işçilerin yücelişini anlatır. Yeni Gulliver'in öyküsü, Öncüler Kampında başlar: Kamp önderlerinden biri, kümeye "Gulliver'in Gezileri"ni okumaktadır. Filmin kahramanı olan Petya (V.Konstantin tarafından oynandı) uyumaya başlar. Düşünde kendisini Lilliput'ta, kuklalar ordusu tarafından çevrili ve iplerle yere çakılı bulur. "Gerçek" Petya ve mekanik devinimli kuklaların çekimlerinin ustaca planlanmasından dolayı ile Petya ve canlandırılmış kuklaların doğal büyüklükteki modeli, Petya ile kuklaların rahatça birbirlerini etkiledikleri izlenimini verir. Film, Swift'in öyküsü gibi görünmesine karşın, Ptushko'nun kişileştirimi Swift'inkinden daha fazla yergilidir. Başbakan inanılmaz biçimde Machiavellian'dır; Kral konuşmaları cübbesinin altında saklı bir gramafondan gelen, pişmiş kelle gibi sırttan aptal biri olarak tanımlanır. Petya giderek soyluluktan, polis birliklerinden ve büyük ordunun kuşkuculuğundan iğrenir. Çok geçmeden de, fabrikalar ve altında maden ocakları olan kenti bulur. Bu kentte işçiler tutsaktırlar. Petya işçilerin ayaklanma planına katılır. Büyük savaşlar birbirini izler ve Petya'nın yardımıyla işçiler kazanır. Petya uyanır ve kendisini yine Öncüler Kampında bulur; öykünün okunması anında uyuduğu için diğer çocuklar onunla alay ederler.

The New Gulliver, döneminin özenle hazırlanmış en iyi kukla filmidir. 1934'de Cannes'daki gösteriminde (bir yıl önce temize çık-

mıştı) uygulayım ve sanatsal çalışmasından dolayı alkış almıştır. 1939'da Ptushko, kısa kukla filmi olan **The Little Golden Key**'den sonra özel etki çalışmaları yapmaya başladı ve oyunculu filmler yönetti

Genellikle, usta özel etkiler ve özenli oyunculu filmlerin yapımcısı ve yönetmeni olarak tanınan George Pal, yirmi yıldan beri A.B.D. ve İngilterenin kukla canlandırmaçıların yol göstericisidir. Macaristan'da Cegléd'de doğan Pal, Budapeşte'deki Howio Stüdyosunda filmcilik mesleğine başladı. Daha sonra Berlin'deki UFA Stüdyosunun sanat düzenlemecisi olarak çalıştı. Pal'ın, elde kalan ilk filmi, Berlin Sigara Fabrikası için yaptığı **Midnight**'dir. Pal, 1933'de Philips Radyo Şirketi'nin desteğindeki stüdyoda kukla filmi yapmak için Hollanda'ya Eindhoven'e gitti. Bu çalışmaları sırasında **Ether Ship** ve **The Magic Atlas**'ı yaptı. Pal'in kuklaları, devinebilen kol ve bacaklarıyla ağaçtan yapılmıştı. Kafaların kolayca diğer bir kafayla değişmesiyle yüzdeki anlamlar da değişiyordu. Pal'in temelini attığı odun kuklalardan oluşan kişilikleri ve biçemi bugün bile Philips için yapılan kukla filmlerinde görülebilir.

Aşağı yukarı 1935'lerde Pal, Londra'ya giderek önce Horlick's Malted Milk için üç kukla filmi, **On Parade** (1936), **What Ho, She Bumps.** (1937) ve **Sky Pirates**'i (1937) yaptı. Sonra "1001 Gece Masalları"nın temel alan bir diziyi; **Ali Baba, Sinbad** ve **Aladdin and the Wonderful Lamp** (~ 1936) filmelerini yaptı. Pal, 1940'da Amerika'ya giderek, Paramount Stüdyosunda tecimsel güldürü filmlerinin Puppetoon dizisine başladı. Amerika'da gerçekten büyük bir izleyici kitlesi tarafından izlenen Puppetoon'lar 1940 - 1949 yılları arasında ilk kez yalnız Paramount Sinemasında gösterildi. Konulu ve çizgi film gösteriminde geçerli olan gerileme göz önünde tutularak, sinemalarda yine sürümünün olası oluşuyla dağıtımdan bu filmleri geri çekildi. Özellikle, Amerika'daki çağdaş ırkçılık durumunu yansıtan Pal'in gösteriminin olası olduğu **Jasper** dizisinde, kalıplaşmış kukla güldürü tipini zenci bir çocuk simgeledi. 1950 yılında Pal, özel etkili canlandırmaya döndü ve **Destination Moon**'da model roketler canlandırmasını yarattı; bu filmle bir Akademi Ödülü aldı. Pal, bundan sonra yaptığı üç filmde de bu ödülü aldı; bunlara ek olarak **John Henry** (1946) adındaki kukla filmine yaptığı canlandırmalar için Özel Akademi Ödülünü kazandı.

İngiltere için ayrıldığı sıralarda George Pal, arkadaşlarından biri olan Joop Geesink tarafından Hollanda'da, stüdyosunda çalış-

mak üzere çağrıldı (13). Joop Geesink ve kardeşi Wim, Philips ve diğer alıcıları için, eğlendirici kısa tecimsel filmler yapımını sürdürüyorlardı. Kukla canlandırma kullanımı, onlarda bir buluculuk (espri) oluşturdu ve stüdyoya “Dollywood” adını verdiler. Onların yönetimi altında Dollywood tecimsel pazarlar için kukla canlandırma filmleri üretti. Bugün Amsterdam’daki Joop Geesink yapımlarıyla, stüdyo, Avrupa ve Amerika’daki alıcıları ile, sinema ve televizyon için halk danışma ve tanıtı filmleri için konulu canlandırma ve kuklanın en önde gelenidir. Philips, bugün de stüdyo için en iyi alıcı olmaya devam etmektedir; yakın zamanda Max Kervis’in yönettiği çeşitli kukla filmleri ısmarlamıştır. Bunlar: **The Travelling Tune** (1960) üç boyutlu kağıt kukla kullanılarak, bir Fransız Bağdarının bir dünya küresinin çevresinde bir ülkeden diğerine geçerek dolaşışını ve Paris’e geri dönüşünün öyküsünü anlatır; **Philips Cavalcade: 75 Years of music**’de (1946) klasikten rock’a müzik tarihinin kısa bir öyküsü, sanat ve müzik dünyasının ünlülerinin kukla karikatürleri ile yapıldı. **Philips Parade**’de (1967), otuz odun kukladan oluşan Philips Bando Takımının dünya çevresinde Philips ürünlerini tanıtan yürüyüşünü gösterir.

Geesink Şirketi, yeni uzamlarda devinen stüdyolarla, çeşitli canlandırma ve bezem alanları ve kuklaların, döşemlerin, sahne eşyalarının yapım işlikleriyle çalışma alanını genişletmiştir. Bunlara ek olarak, Şirket canlı oyunculu filmlerin yapımı için bir bölümü de Star film olarak düzenlemiştir.

Len Lye, otuzlarda kullandığı, bugün yalnız “psychedelic” filmlerin (*) yapımcıları tarafından kullanılan çeşitli renk ve süzücülerden elde ettiği etkili filmlerle (**Colour Box**, **Rainbow Dance**, **Doing the Lambeth Walk** ve **Trade Tattoo**) ve iki kukla filmiyle tanınır. Kukla filmlerinden birincisi, 1933 yılında Büyük Britanya’da yapılan “**Experimental Animation**” dur. Aşağı yukarı bu film, bir deneysel canlandırma uygulayımından daha az olarak, bir maymunun devinimlerinden öykünüp “Peanuts” şarkısını söyleyerek dans eden palmye ağacını anlatır. İkincisi ise Humphrey Jenningsle 1936’da birlikte Shell Petrol Şirketi için yaptığı **Birth of a Robot** adındaki tecimsel filmidir. Filmdeki canlandırma ve renklerin kul-

---

(13) John Halas ile 15 Aralık 1970’de yapılan görüşme.

(*) «Psychedelic» filmler: Anormal bilinç durumları oluşturan, duyguları varsılaştırılan filmler. (Ç.N.)

lanımı yetkindir, fakat Lye tarafından tasarımılanan şaka yollu konuşma gülmececinin kimi yerleri, **The March of Time** dizisinin sunuculuğunu yapan Westbrook van Vorheese'in sesine benzer bir sunucu kullanılarak can sıkıcı bir sesle, çölde arabası ile yiten kaşifin öyküsü sunulur; Kaşif ve arabanın yaşamlarını sürdürebilmeleri için tek umutları serap olmayan bir servis istasyonudur. İkisi de ölür. Fakat gökyüzü eğlencesinden aşağı bakan Venüs onlara üzülür ve kaşifin ağarmış kemikleri üzerine yağ damlalarını aşaya gönderir. Kaşif yeniden bir robot gibi doğar (aynı zamanda Shell'in simgesi) ve endüstri çarkının tekerlekleri durmaksızın döner.

Almanya'da Diehl Kardeşler, çeşitli uzun filmlerle birlikte birkaç da kısa kukla filmi yaptı. Onların iki üstün yapımı **Puss in Boots** (~ 1936) ve **The Seven Ravens**'dir (1937). Diehl'lerin kuklaları son derece doğaldır, belki de yaşama çok uygun yapılmışlardı. Figürlerin yüz ve ellerinin derisi lastikten yapılmış; ağızları açılıp kapanan yüzler güzel bir biçimde biçimlendirilmiştir. Giysi ve döşemler en küçük ayrıntılarıyla özenli yapılmıştır. **Puss in Boots**'dan bir sahne özellikle önemlidir: Kedi, sahibi Kral'a tuzak kurup bekleyen uğursuz Sihirbaz'a karşı bir düzen hazırlar. Kedi Sihirbazın yeteneklerini bilmezden gelir ve kanıtlamasını ister. Kendini beğenmiş Sihirbaz önce bir fil, sonra bir aslan ve sonrada bir farenin görünümüne girer. İşte bu anda Kedi saldırıp fare görünümündeki Sihirbazı yer. Kuklaların işleniş biçimindeki bu ayırım gerçekten eksiksizdir. Genel etki, kişinin kuklalardan çok canlı bir oyuncuyu ve gerçek hayvanları izlediği yolundadır. Bununla birlikte, filmin herhangi bir yerinde insan devinimlerindeki herhangi bir ayrıntıyı eşlemenin olası olmadığını kişi ayırmsayabilir. Kuklalardaki tantanalı kesik devinimleri ve aşırı doğacılığın (naturalizm) karşıtlığı izleyici için dikkat dağıtıcıdır.

Fransa'da Jean Painlevé ile René Bertrand plastik hamurundan yapılmış yaklaşık üçyüz kukla ile Mavi Sakal'ın öyküsünü **Barbe-Bleue**'da (1938) anlattılar. Renkli çekilen filmin yapımı oldukça özenliydi. Ralph Stephenson, bu filmi, ölümü anımsatan uğursuz ve alaycı (ironic) olarak betimler.(14)

---

(14) Ralph Stephenson, «Animation in the Cinema», (London: A Zwemmer, 1965; new and revised edition, Tantivy Press, 1973), p. 93.

Ptushko'nun **The New Gulliver**'ini görenler arasında, Çekoslovak çizgi filmci Karel Dodal ve eski karısı Hermina Tyrlova vardır. Tyrlova, Dodal'la evli iken onunla birlikte çizgi film yapımında çalışmıştı. Onlar kukla ve çizgi filmi birleşimi olan **The Adventures of Mr. Pry** (1936) ve Krasà Footwear Şirketi'nin reklamı olan bir kukla filminde, **The Lantern Mystery**'de (1938) birlikte çalıştılar. Naziler, Çekoslovakya'ya girdiğinde Dodal, Çekoslovakya'dan ayrılmak zorunda kalınca, Tyrlovà bir başına kaldı. Bununla birlikte, onun önceleri ağılatılı yaşamının yerine son kerte güçlü bir kişiliğin kadını oluştu. Tyrlovà film yapımından kopmamaya karar verdi. Elden düşme bir film çekicisi olarak, Ondrej Sakora'nın **Ferda the Atn** kitabından film yapmaya başladı. Film 1942'de tamamlandı. Tyrlovà, sonraları Zlin Stüdyosundan sürekli verek (kredi) bularak kendi kendine kukla film yapımının uygulayımını, hileli film canlandırmasını, çekici kullanımını geliştirdi. Dört yıl için bu stüdyoda Naziler tarafından kullanılınca, Tyrlovà orada yalnızca küçük bir uygulamayı çalışması yapabildi. 1945 yılında, Çekoslovakya'nın Nazilerden kurtulmasını izleyen günlerde, Tyrlovà **The Revolt of the Toys** adında savaş ve nazi karşıtı bir film yaptı. Bugün yetmiş yaşlarında bulunan Hermina Tyrlovà, kukla filmlerinin bir numaralı kadınıdır. Hemen hemen kırktan fazla olan çalışmalarını çocuklar için yoğunlaştırmış olmasına karşın, onun bu filmlerinden yetişkinler de tat alabilirler. "**Herhangi bir kadın çocuğu için sevimli kazak ördüğünde nasıl mutlu olursa, ben de filmlerimle başarılı olduğumda onlar gibi mutlu olurum. Ben de filmlerimi çocukları sevindirmek için önerim... Ailem olmadığından, yaratıcı çalışmalarım ailem yerine geçer. Özellikle diğer yalnız kadınlar gibi dünyadan tiksinsenmememin ya da mutsuz olmamamın nedeni belki de bu olabilir.**" (15)

1946'da Louis Bunin, M-G-M'in müzikal filmi, **The Ziegfeld Follies**'in girişinde Hollywood ünlülerinin karikatürize edilmiş canlandırma kuklalarını kullandı. Bu ünlüler arasında Will Rogers, W.C.Fields, Eddie Cantor ve Fanny Brice vardır. 1951 yılında Lewis Carroll'un **Alice in Wonderland**" öyküsünün filme uyarlanması, Bunin'in kuklaları ve Alice rolünü bir oyuncunun oynamasıyla gerçekleştirildi. Bu film, Walt Disney'in Alice çizgi filmi ile

---

(15) Hermina Tyrlovà, Vlasta Jablonská'nın «Hermina Tyrlova» (Prague: Ceskoslovensky Filmexport, 1972), s. 2'den aktarma.

karşılaştırıldığında durum Disney'den yana değildir (16). Bunin'in kısa canlandırma filmleri, Brüksel Dünya Fuar'ı için yaptığı **Homer, the Horse Who Couldn't Talk** (1958) ve **The Dingo Dog and the Kangaroo**'dur (1969). Amerika'da tecimsel televizyonda kullanılan canlandırma kuklalarının en doğurgan yaratıcılarından biri olan Bunin, CBS için **Mr. Lookit Logo**'yu tasarımıyarak canlandırdı; Utica Club Beer için, canlandırılmış bira bardaklarından bir çifti "Schultz ile Dooley"i kullanarak altmıştan fazla tanıtı filmi yaptı. Bunların yanısıra Bunin, kuklaları, düz-gölgeleri ve diğer canlandırma uygulamalarını kullanarak beşyüz den fazla tanıtı ve televizyon filmi yapmıştır.

Hermina Tyrlovà Gottwaldov'da çalıştığı sıralarda, Çekoslovak film sanatçılarından bir takım Prag'ın ortaçağ kalıntısı kesiminde bir kukla film stüdyosu kurdu. Takımın yönetmeni, sonraları kukla canlandırma filminin büyük ustalarından biri olacak olan Jiri Trnka'dır.

Trnka, 1912'de Plzen'de (sonra Bohemya) doğdu. Babası bir lehimci, annesi terziydi. Onun sanata ve kuklacılığa ilk ilgisi, annesi ve öğretmenleri tarafından güdüldü. Öğretmenleri arasında Trnka'ya Çek Kukla Tiyatrosu'nun önde gelen bir figürünü getiren Josef Skupa'da vardı. Trnka, Uygulamalı Sanatlar Okuluna devam ettiği sıralar, Skupa Tatil Kampı Kukla Tiyatrosu için kuklalar yaratarak; kitap ve magazinlere resimler çizerek kendini yetiştirdi. Okulu bitirdiği yirmiüç yılında, kendi kukla tiyatrosunu kurdu. Bir yıl sonra takımı ile Plzen'den ayrılarak Prag'a gitti. Fakat bu kentte yeterli izleyici toplayamadıklarından tiyatroyu kapattılar. Savaş sırasında Trnka çocuk kitapları resimledi, renklendirdi, sahne için döşem ve giysiler tasarımladı. Savaş sonrasında ise, Trick Kardeşler Stüdyosu adıyla canlandırma takımı kurarak sanatçılara katıldı. Trnka'nın ilk filmi, kuklalar için yazılmış özgün metinden bir çizgi canlandırma yapımıdır. Trnka, kitap resimlemesinde geliştirdiği yumuşak sulu boya biçimini, **Grandpa Planted a Beet**'de kullandı-Walt Disney stüdyolarının "çizgi roman" biçiminden vazgeçilerek yapılan ilk çizgi filmlerden biri. Trnka, Trick Kardeşler ile üçten fazla film yaptı: 1946'da Cannes Film Şenliğinde En İyi Canlandırma Film Ödülünü kazanan **The**

---

(16) Stephenson, op. cit., p.118.

Animals and the Brigands; kentsoyluları yeren **The Gift**; klasik nazi karşıtı **The Chimney Sweep**. Çizgi canlandırma film yönetimindeki bu başarılarına karşın, Trnka'nın tutkusu yine kuklacılıktadır. 1946'da otuzdört yaşındayken kendisini izleyen kimi canlandırmacılarla çizgi film stüdyosundan ayrılarak, kukla film stüdyosunu kurdu. Bu stüdyodaki ilk çalışmaları, sonradan **The Czech Year** (1947) adını alacak olan **Bethlehem** adlı kısa parçadır. Uluslararası ödüllerin birkaçını kazanan bireysel parçaların kimileri ve **The Czech Year** ile Trnka ve onu izleyenler dünyada kukla film yapımının önderleri olarak tanındılar.

İş yaşamı yükselen bir spiral gibi çizilebilen Trnka; sıra ile, filmler yaptı, tasarım ve resim çizimine döndü ve sonra çizgi canlandırmasına geçti, yine kukla film yapımına geri döndü, çalışmaları her zaman bir öncekinden daha başarılı oldu. Gerçekten bir üstün yetenek olan Trnka'nın sık sık sanatsal tartışmaların merkezi olması, onun kukla filmine olan yardımlarındandır. Trnka yapmış olduğu sanatsal, şiirsel ve özenli kukla filmleri ile dünyayı ele geçirdi. Prag stüdyosundaki yapım çalışmaları ışığında, diğer kukla yapımcılarına önemlerini anlamalarını zorunlu kılan sanatçılık ve üstünlük için ölçütler koyan Trnka, kendisiyle çalışan diğer kukla film yapımcılarını takım-çalışması yöntemiyle eğitti (17).

Trnka, Prag stüdyosunun diğer ürünleri için resimler çizdi ve ondört kukla filmi yönetti. Onun dikkate değer çalışmaları arasında, **The Czech Year** (1947), **The Devil's Mill** (1951), **Old Czech Legends** (1953), uzun metrajlı **A Midsummer Night's Dream** (1959) ve son filmi **The Hand** (1965) kukla filmlerinin sivrilmiş örnekleri olarak tanınır. Her zaman güçlü istemli ve bağımsız olan Trnka, ülkelerinin Sovyet egemenliğine karşı sessiz kalmayan Çekoslovak sanatçı ve yazarları arasındadır. **The Hand** filminde, Çekoslovakya'nın durumunun korkunç allegorisini anlatmıştır (18).

Prag'da Kukla Film Stüdyosunun başlangıcında, Trnka ile birlik olanlardan biri de bir canlandırma sanatçısı olan Bretislav Pojar'dır Bethlehem yapımında Trnka'nın yanında çalışan Pojar: "...bizim çizgi canlandırması hakkında bilgimiz vardı, fakat kukla

---

(17) Dr. Marie Benesova ile Prag'da, 30 Aralık 1970'de yapılan görüşme .

(18) Trnka'nın işyaşamı ve filmleri, Jaroslav Bocek'in «Jiri Trnka, Artist and Puppet Master», (Prague: Artia, 1965) de uzun uzadıya ele alınmış olup; bu veriler ikinci bir kitap için kapsamlı olarak bir araya getirilmiştir.

canlandırmasının nasıl olduğunu kendi kendimize öğrendik... Birlikte öğrendik, Trnka ve biz geride kalanlar..."(19) demektedir. Pojar, Trnka tarafından tasarılan kuklaları kullanarak **The Gingerbread Cottage** (1951); Trnka'nın yardımcısı iken yaptığı, Cannes'da Grand Prix ödülünü kazandığı **Drop Too Much** (1954) ile çizgi canlandırma, düz-gölge ve imlemi içeren canlandırma uygulamalarını kullandığı birkaç film ve ayrıca çocuklar için oyunculu uzun-filmi olan **The Gold Bay Adventure**'ı (1954) yaptı. Pojar, Kanada National Film Board'da yapımına başladığı oyuncak tüylü ayı canlandırmalarını kullandığı filmlerin dizisi **To See or not to See**'yi sonra Prag'da gösterime sundu. Pojar, Trnka'nın stüdyosunda pek çok şey öğrenmişken, bugün onun biçemi kendine özgüdür. Yaratıcı düş gücü ve yenilikçi çalışması, özellikle **It's Hard to Recognise Princess** (1968) filminde cam üzerinde kuklaların canlandırması, ona dünyadaki önder canlandırmacılar arasında bir yer kazandırmıştır. **Budulinek and the Foxes, Night in Picture Gallery** ve **The Goat and the Hedgehog** adlı filmleri olan V.Zykmund ile A.Vesela; **The Lost Sentry** filmini yapan Milos Makovec, Çekoslovak stüdyolarında yetişen diğer yapımcılardır. **The Hand** filminin yapımı sırasında yardımcılığa başlayan Stanislav Latal'da Prag stüdyosunun tanıttığı bir yönetmendir.

Gottwaldov stüdyosunda çalışan Çekoslovak yönetmen Karel Zeman, Georges Méliès'in kalıtçısı olarak adlandırılır(20). Zeman, Méliès'in hileli film uygulamalarını eşdeğerde kullanarak, Méliès'den çok daha başarılı oldu. Bununla birlikte Zeman, Hermina Tyrlovà ile çalışarak kukla canlandırmasına başladı ve kukla stüdyosunda öğrendiği uygulamalar için inanılmaz hileli film ve özel etki çalışmaları yaptı. Zeman, ilk kukla filmi olan **A Christmas Dream**'de (1946) paçavra bebek figürleri kullandı. Bu film, Trnka'nın **Animals and the Brigands** filmiyle En İyi Çizgi Film ödülünü kazandığı Cannes Film Şenliği'nde, En İyi Çocuk Filmi olarak alkışlandı. Bu filminden sonra Zeman, sıradan küçük hoş bir insan olan Bay Prokouk tipiyle istifçiliği, boş inançları, bürokrasiyi ve yalancılığı alaya alan bir dizi kukla filmi yönetti. Onun, Çek cam işçilerine övgü olarak nitelendirilen **Inspiration** filminin öyküsü, Pi-

(19) Bretislav Pojar ile Prag'da, 29 Aralık 1970'de yapılan görüşme.

(20) Marie Benesová (ed.), «Czechoslovak Films for Children» (Prague: Central Film Distribution in co-operation with the Czech Film Institute, 1965).

errot ile Columbine'nin sevisini anlatır. Zeman, mini mini cam figürlere zerafet ve devinim vermede çok yetkindi; film gösterildiği yerde izleyiciyi eğlendiren ve etkileyen bir öykü üzerine kurulmuştu. Zeman'ın sonraki filmi, **King Lavra** (1950), Kral Midas'ın öyküsünün bir çeşitlemesidir. Daha sonra, **The Treasure of Bird Island** (1952) kukla filminin figür ve döşemlerini İran Minyatür boyaması ile düzenledi. **Journey into Prehistory** (1955) filmiyle Zeman, canlı resimlerde hileli film (trick-film) uygulamalarını kullanmaya başladı, bu film dört çocuğun, dinazorlar ve diğer yaratıklar adasındaki yolculuğudur. Zeman, **An Invention for Destruction** (1958) ve **Baron Munchhausen** (1961) filmleriyle biçimini daha da geliştirdi. Zeman, böylece modelleri, hayvan figürlerini eski oyma resimlerin büyütmelerini ve hileli film uygulamalarını canlı oyuncularla birleştirmiş oldu.

Dağarcığını genişletmeyi sürdüren Zeman, **The Jester's Tale** (1964) ve **The Stolen Airship** (1967) filmlerinde özenle işlenmiş özel etkiler kullandı. Birinci filmde biçimlendirici, otuz yıl savaşları sırasında geçenleri yergili, derinlemesine işleyerek savaşa karşı iki tüfekli askerle dikkatleri çekmiştir. İkinci filmi ise, Jules Verne'nin bir serüven öyküsü olan "Gizemli Ada"ya dayanır.

Polonya'da kukla filmleri genellikle Varşova'daki Minyatür Film Stüdyosu'nda (SE-MA-FOR) ve Lodz yakınındaki Tuszyn'de, film endüstrisinin her iki bölümüne sahip olan Polski Film'in Kukla Film Stüdyosunda yapılır. İkinci Dünya Savaşının bitiminden beri Polonya, canlandırılmış kukla filmlerinin en önde gelen yapımcılarından biri olmuştur. Bu dönemde Polonya'lı canlandırıcıların yaptığı filmler, Çekoslovaklara göre az tanınmakla birlikte, Çekoslovak stüdyolarının yaptıklarından daha üstündür.

Zenon Wasilewski, Polonyalı ilk kukla canlandırıcısıdır. Wasilewski'nin ilk yapımı **The Dragon of Krakow**'u (1946), **The Times of King Krakus** (1947) izler. **The Bad Little Fox** (1951), **The Crime on Cat-the-Ventriloquist Street** (1962) ve **The Wooden Horseman** (1965) Wasilewski'nin diğer filmleridir. Wlodzimierz Haupe ile karısı Halina Bielinska birlikte ve ayrı ayrı kukla filmleri yönettiler. Haupe'un ilk kukla filmi **The Rascal Snail** (1951)'dir. Karı kocanın birlikte yaptığı filmler ise, Fransız Devrimi sırasında küçük bir çocuğu anlatan, Hans Christian Andersen'in öyküsünden uyarlanan **Wat the Moon Saw** (1955)'dur. **The Barrel-Organ** (1956)

filminin Boleslaw Prus'dan alınan öyküsü, komşu çocuğun sevmemesine karşın, sokaklarda yalnızca hoşlandığı klasik müziği çalıp çocukları eğlendirerek para kazanan orta yaşlarda telaşlı bir adamı anlatır. Teresa Badzian ise, Haupe ve Bielinska'yla çalışmış verimli bir kukla canlandırmacısıdır. O'da filmlerini, Hermina Tyrlovà gibi, çocuklar için tasarlamış ve çoğu kez kukla olarak, bebek ve değersiz taşbebekleri kullanmıştır. Yönettiği pek çok film arasında, **The Strange Voyage** (1955), **Little Music** (1962) ve **Little Kangaroo** (1967) çok başarılıdır. Wasilewski'nin ilk yardımcılarından olan Edward Sturlis'in **The Boastful Knight** (1955) filmi, Saracens'e saldıran, Don Quixote benzeri, farfaracı bir silahşörü anlatır. Sturlis'in akıllıca düzenlenmiş ve iyi canlandırılmış kukla filmleri, sürekli uygulayımın inceliklerini gösterir. Sturlis'in filmleri, imge dışı çevrim senaryoları nedeniyle eleştirilmiştir (21), fakat altmışlardan bu yana çalışmaları, toplumsal değişmelerde büyüyen kuşkuğu yansıtır. Sturlis, öykü seçiminde batıdaki gibi özgürlükten yoksun sosyalist ülkelerin film yönetmenleri arasında anımsanmalıdır.

Demokratik Almanya'da, film yönetmeni Klaus Georgi'nin, eskiden çizgi film sanatçısı olan karısı Katja Georgi'de 1959'dan beri kukla filmleri yapmaktadır. Katja Georgi'nin ilk kukla filmi **The Princess the Pea**'dır. Dresden'de DEFA (State Film Organisation) Stüdyosunda çalışmakta olan Georgi, son olarak da **Der Gardinerraum (Curtain-Dream)** yapmıştır. DEFA'da Katja Georgi'den başka Günter Rätz, Johannes Hempel, Kurt Weiler, Hans Ulrich Wiemer, Kurt Herbert Schulz ve Jörg D' Bomba gibi sanatçılarda bulunmaktadır. Rätz, peri ve sağıtöre masalları dizilerinde, doldurulmuş bebek kuklaları kullanarak, 1958'den bu yana yirmi kadar kukla filmi yapmıştır: **Teddy Brumm** (1958), **Song of the Dove** (1960), ve **Stamp Collecting** (1968); Hempel'in filmleri: **Jorinde and Joringel**, **The Little Hare and the Well** ve **Tales and Yarns**; Weiler'in yönettiği filmler: **The Story of the Five Brothers**, **The Stolen Nose** ve **The Secret Path**. Wiemer'in çalışmaları: **The Street Is Not a Playground** (çocukların trafiğe karşı güvenliliğini anlatır) ve **Adventures in Space**'dir. Schulz, **The Magic Cask** ve **The Wonder-Working Doctor** filmlerini yapmıştır. Çizgi filmci olarak tanınan Jörg D'Bomba kukla filmleri de yapmıştır; **We Build a Sc-**

---

(21) Stephenson, *op.cit.*, p.118.

hool (1961) ve **Robber Baron in the Country** onun iki önemli kukla filmidir.

Kanada'da Alma Duncan, National Film Board için kukla filmleri yönetti. **Folksong Fantasy** (~ 1956) onun ilk filmidir. Niteliği çeşitli ayrımlar arasında değişmekle birlikte, bu film, onun onurlu bir uğraşdır. **Who Killed Cock Robin**'de özellikle canlandırılmış kuşlar ayrımı iyi düzenlenmiş olup ışıklama ve sahneleme dramatik etkilidir. **Kumac the Sleepy Hunter** (1958) filmi, fok balığı avlarken uyuması nedeniyle karısından yüz bulamayan bir eskimonun öyküsünü anlatır. Kumac, birgün, kayığı devrilmiş olan deniz tanrısını kurtarır. Deniz tanrısı da onu, kimsenin yakalayamayacağı kadar fok balığı yakalama yeteneği ile ödüllendirir. Igloo'sunu (*) fok balığı ile dolduran Kumac, karısının sevgisini kazanır. Fakat karısına herşeyi anlattığında, deniz tanrısının büyüü bozulur ve Kumac yine o bitkin, uykucu durumuna düşer. Kuklalar, giysileri ve bezemin çok güzel olduğu filmde, çeşitli başlar, anlatımın değişimlerinde kullanılmıştır. Yüzler çok sevimlidir. Figürlerin canlandırılması bir kerteye dek katı olmakla birlikte, ender yön değiştirmeler için yeterli hızdadır. Vahşi Batı Gösterisi ile kente gelen bir sihirbaz kızilderili çocuğun kentteki gezisini anlatan **One Little Indian** (1960) kızilderili çocukla birlikte izleyici çocuklara trafik güvenlik kurallarını öğretir. Bu filmdeki kukla kişilikler özellikle imgeseldir: Bir Kızilderili çocuk, Penguen Adam, kendini beğenmiş sihirli fare. Bununla birlikte film, bir kerteye dek Kanada ve Amerika'daki popüler biçemin tarihini ortaya koyar.

Norman McLaren'in önde gelen yardımcısı olarak bilinen, yurarda adı geçen filmlerin yapımında çalışan Evelyn Lambart'ın düz-gölge canlandırmasında tek uygulaması olan **The Horder** ve orman yangınına karşı güvenceyi işleyen bir dakikalık televizyon tanıtı çalışması vardır.

Geçen bir kaç yılın içinde, kukla canlandırma filmleri, düzenleme ve çekici çalışmasının yüksek niteliği ile Japon Stüdyoları tarafından üreilmeye başlanmıştır. Bu durum, ülkenin, sabırlı ustalıklarının geçmiş gelenekleri ve hızla gelişen uygulamaya yetenekleri gözönünde tutulduğunda beklenmedik bir olay değildir. Tokya'da bulunan Gakkin Stüdyosunda yapılan birkaç film bezem,

---

(*) Igloo: Eskimoların kar kalıplarından yapılan kulübelerine verilen ad. (Ç.N.)

aydınlatma, renk, çekici çalışmasındaki ustalığın üstünlüğünü kanıtlar. **The Rolling Rice Ball**, **The Man Who Wanted to Fly** ve **The Crane's Magic Gift** Japon kukla filmlerinden kimileridir. Bu filmlerde, kişileştirme ve olay örgüsü, gülmece ve duygusal yan başarılı çizilmiş ve çok iyi sergilenmiştir. Kuklaların Çek tipleri olması ve Çekoslovakların kişileştirmesinin ve düzeninin eş düzeyi tutturulamamasına karşın, Japon kuklalarının başarılı kullanımları ve yadsınmaz albenileri vardır. Halk masallarında kullanılan hayvan ve insan kişilikler başat temalardır.

Çekoslovak Film stüdyolarında yetişen Hollandalı genç canlandırıcı Co Hoedeman, bugün çalışmalarını Kanada National Film Board'da sürdürmektedir. **Odd Ball** (1968) ve **Matrioska** (1969) filmlerini tamamlayan Hoedeman, sonraları eskimo sanatçılarının figürlerini örnek alıp, canlandırma kuklaları olarak, eskimo masallarının dizisinde kullandı. **Odd Ball**'da, renk ve oylumları değişik birbirini etkileyen toplarla üzeri beyaz plastik kaplı telden yapılmış figürleri kullanan Hoedeman'ın verdiği incelik ve figürlerin denetiminin kertesini, Chaplin'in **The Great Dictator**'deki "balon dansı" görüntüsünü anımsatır. Hoedeman, **Matrioska**'da iç içe konmuş taşbebekler takımını kullanır (herbirinin içi oyuktur ve açıldığında içinde daha küçük bir bebek görünür); film görünüşte eğlendirici öğelerin sonsuz dizisi içinde yalın bir sahne donanımı uygulamasıyla yine Chaplinvari görülebilir.

Amerika'da, David W.Allen, Mark McGee'nin **The Equinox**'u (1965) gibi amatör filmler için yeni yaratıklar tasarımıyarak ve yaparak canlandırmaya başlamıştır. Canlandırma figür çalışmasıyla dikkati çeken Allen, Oscar Wilde'nin aynı adlı öyküsünden kukla filmi olarak **The Serfish Giant**'ı (~ 1969) yapmıştır. Allen'in kuklaları, plastik bedenler ve lastik kalıp ile çoğu kez paslanmaz çelik metal armatürlerdendir. Figürlerin yapımı ustacadır - belki bugüne dek yapılmış kuklaların en iyisidir. Allen ayrıca havai fişek resimleriyle (Cascade Pictures) Nestlé Çikolatası tanıtı filmleri ve Poppin Fresh, ve the Pillsbury Doughboy canlandırmaları yaptı. Bu çalışmalarına ek olarak da, Allen, İngiliz canlandırma film yapımına **When Dinosaurs Ruled the Earth**'le (1971) katıldı.

Kukla canlandırmasının gelecekte olacağı yön tahminen nedir? Basma-kalıp kukla canlandırma uygulamalarının esaslı bir araştırması bunun yanıtını bizlere verecektir. Çocuklar için film-

ler, eğlence filmleri ve ağırbaşlı öykülü filmler geçmişin ustaları tarafından yapılmıştır. Kukla uygulamalarını kullanmak isteyen yeni film sanatçıları için değişimler nerededir?

Kukla filmleri yapımı devam edecektir; fakat geçmişten ayrılan yanı olasıdır ki, eğlenceden daha ağırbaşlı bir sanat olarak dikkate alınması olacaktır. Marshall McLuhan'ın belirttiği gibi; televizyon, sinemayı modası geçmiş bir teknolojiye dönüştürdü. Teknolojinin eskimişliği o teknolojiyi yararlı kullanımlardan özgürleştirir ve onun bir sanat biçimi olarak kullanılmasına izin verir (22). Kitle eğlencesinin ilk aygıtlarının oluşumundan uzun bir süre geçmeden sinema, bu yüzyılın yarısından sonra daha önemli bir sanat biçimi olmuştur. Büyük kazançlar için pahalı filmler yapımı sistemi "Hollywood Fabrikası" hızla ölmektedir. Bir film yönetmeni bir zanaatçıdan çok, sanatçı olarak bugüne bakmalıdır ve filmlerine çağdaş toplumsal değişimlerde bireysel yaklaşımlarının yansıtacağını, çağdaş güzeldüyü (estetik) ilkeleri ile karşılaşacağını bilmelidir. Bu değişim, hem kısa hem de konulu filmlerde görülmelidir. Mickey Mouse ve Donald Duck dönemi bitmiştir, fakat yeni filmler yapılmadığından yine de zaman zaman gösterilmektedir. Walt Disney'in ölümü ile "fare fabrikası" kesinlikle aynı olmayacaktır. Bugün, ülkelerinde yeni canlandırmaçılar geçmiş çalışmalarını bilmeden özgün çıkışlarla çalışmalarını sürdürüyorlar.

Fransız canlandırma sanatçısı Piotre Kamler şöyle söylüyor: **"Eğer rüzgar, tüm çiçeklerde herhangi bir dert vermeksizin eserse, bir çiçek için canlanmaya özensin? Belki devinmek için başka bir yola başvuracaktır: kuş olacaktır, Apollinaire'in şiirini ezberden okuyacak ya da yalnızca kaçacaktır, ya da rüzgar tarafından canlandırılmış çiçek durumundayken, başka varlık içindeki bir çiçeğe benzeyecektir."** (23) Kamler, *The Spiderelephant* (1968) adlı dikkate değer filminin özgün biçimi içinde tüm canlandırma uygulamalarını kullanır. Garip yaratıklar, düşsel dünyada bir baştan bir başa devinim ilişkilerinde us'u yapan mantık içinde davranırlar. İzleyici bu dünyaya dalar ve bu garip yaratıkların devinimlerinin hatasını saptayarak, bu kukla yaratıkları anlayıp öğrenerek, kendi kendisinin kimi şeylerini öğrenir.

(22) Marshall McLuhan'ın 1970 yılında Siracuse Üniversitesinde yaptığı konuşmadan.

(23) John Halas ve Roger Manvell'in «Art in Movement», [(New York: Hastings House, 1970), sayfa 42] 'den aktarma.

Japonya'dan Yoji Kuri, içinde gülmece sadizm ve cinsellik devinimlerinin bulunduğu, garip çizgi kişiliklerin rol aldığı karabasan dünyasını yaratır. Kanada'da Ryan Larkin, **Walking**'de (1969) halkın çeşitli yürüyüş biçimlerinin çizimlerinde mürekkep lekesi; Jan Svankmajer ise, **Messrs**'de dev kukla giyisleri içinde canlı oyuncularını kullanır. **Schwarzwalde and Edgar Last Trick** ve el-kuklaları ile **The Coffin Factory**'deki kolaj çalışmaları Çekoslovak filminin yeni biçimini ortaya koyar.

Canlandırma filmlerinin biçimleri gibi temaları da değişmektedir. Bugünün düşüncesi, bugünün sanatını kesinlemiştir. Artık yenilikçi kukla canlandırmacısının eğlence filmleri yapımında iyi bilinen, sürekli yinelenen peri masallarını kendisine konu olarak seçeceği olası değildir. Bunun yerine olasıdır ki, yeni canlandırmanın çalışması, bir sanatçı yorumlamasıyla, düşünsel ve toplumsal sonuçlar üzerinde tutumunu yansıtacaktır.

Yeni yapılan kimi kukla filmleri, alanın gelecekte alabileceği yönelimleri ortaya koymaktadır. Bu canlandırma filmleri, ilk filmlerin benzer uygulamayı kurallarını kullanırken, imge gücü ile kendilerinden önce yapılmış olanlarla az benzerlik gösterir. Seleflerinin çalışmalarıyla karşılaştırıldığında garip görünen, sanat kaygusu ağır basan filmlerin dış limitlerini zorlayan kukla canlandırmacılarının çalışmaları umut vericidir. Co Hoedeman'ın **Odd Ball**'u sevimli ve çekici bir film olmakla birlikte, oldukça gariptir. Filmde kullanılan tel figür, yalnızca klasik biçimin kuklalarındaki önemsiz benzeyişi kaldırır ve iletilerin birkaçı garip boyalı topların birbirinin yerine geçmesiyle oynayan ve sonunda bir yere kaçan figürün yalın öyküsü içinde yorumlanır. **Odd Ball**, duyguları varsıllaştıran uyuşturucu ilacın bulunuşu olarak mantık dışı yorumlanamaz. Ya da öykü, bir karmaşık dünyada ince eleyip sık dokuyan kahramanın zorluklarının seçeneklerinin sunumu gibi görülemez. Hoedeman, her ne denli bilerek anlaşılmasa da yorumlamayı izleyiciye bırakır. Polonya'da Jerzy Kotowski, **The Musical Box**'da geleneksel kuklaların uygulamayı çeşitlemesinin olanaklarını; **The World in Opera**'da tel figürleri; canlandırılmış iskelet ellerini **Shadow of Time**'de kullanır. Yine Polonya'lı Stefan Schabenbeck, çizgi ve kağıt canlandırmayla birlikte, varolan gereçleri kullanarak yeni uygulamalar yapmıştır. Schabenbeck'in Cinema-Scope ve siyah-beyaz olarak çekilen kukla filmi **Stairs** (1969), tümü merdiven olan bir dünyada, merdivene tırmanmaya çabalayan küçük insa-

nın figürünü çizer. Bu film, çağdaş insanın durumunun açıklanması olarak yorumlanabilir.

Geleneksel iyi kukla filmlerinin sürekli olma olasılığı ile yeni biçimlerin gelişimi koşuttur. Çok sayıda sanat ustası, yine eğlenceli ve dramatik film yapımında çalışmaktadır. Oturmuş stüdyolar genellikle hızla biçimlerini değiştiremezler. Bununla birlikte, orta sınıftan, orta yaşın altında, çoğunlukla yüksek öğrenimli sinema izleyicisinin değişimi; dönemin güzelduyu (estetik) ve düşünsel havasının değişimi gözönünde tutulursa, yeni biçimlerin, yeni temaların daha fazla ilgi göreceği söylenebilir. Deneysel canlandırma filmleri, şimdileri, tecimsel sinemaya başlangıç olan film şenliklerinde, kalburüstü film izleyicilerine gösterilmektedir. İzleyiciler, çoğu kez dikkat çekici ve düşünsel filmler izleyeceklerdir. Geçmiş altmış yılda varolan gelenek ve deneyimlerin bir temel harmanından çıkarılacak sonuçlarla, bu alanda yeni sanatçılar ve yeni ilgiler ortaya çıkacaktır. Kukla canlandırma filminin evrimi yandaşları, gelecekteki bir kaç yıl içinde önemli, ilginç bir denemeyi gerçekleştireceklerdir.

YAPIM TARİHİNE GÖRE KUKLA FİLM DİZİNİ

- 1907 **The Haunted Hotel** (Perili Otel), James Stuart Blackton, A.B.D.
- 1908 **Dreams of Toyland** (Toyland'ın Düşleri), Arthur Melbourne Cooper, Büyük Britanya
Noah's Ark (Nuh'un Gemisi), Arthur Melbourne Cooper, Büyük Britanya
Paper Cock -A- Doodle (Kağıt Horoz-Bir Karalama) Kağıt kesme kuşlarla Trick film), Pathé Kardeşler, Fransa
- 1910 **Mobilier Fidèle** (= **The Automatic Moving Company**) (Otomatik Sinema Kumpanyası), Emile Cohl, Fransa
Le Petit Faust, Emile Cohl, Fransa
- 1911 **The Grasshopper and The Ant** (Çekirge ile Karınca), Ladislav Starevitch, Rusya
The Stag - Beetles (Geyik - Böcekler), Ladislav Starevitch, Rusya
A Tragedy In Toyland (Toyland'da Bir Tragedya), Kalem Company, A.B.D.
- 1912 **The Birth Of the Hosts of the Forest** (Ormanın Kalabalığında Doğum), Ladislav Starevitch, Rusya
Flying Insects (Uçan Böcek), Ladislav Starevitch, Rusya
Happy Scenes In the Lives Of the Animals (Hayvanların Yaşamlarından Mutlu Sahneler), Ladislav Starevitch, Rusya
Revenge Of the Kinematographic Cameraman (Kinematographic Kameraman'ın Öcü), Ladislav Starevitch, Rusya
The Wooden Athletes (Odunsu Atletler), Charles Urban, Büyük Britanya

- 1917 **The Dinosaur and the Missing Link** (Dinazor ile Maymun İnsan), Willis H. O'Brien A.B.D.
Dolly Doings (Bebek Tavırları), Howard S. Moss, A.B.D.
Dunkling Of the Circus (Sirkin Dunkling'i), Howard S. Moss, A.B.D.
Goldilocks and the Three Bears (Düğünççekleri ile Üç Ayı), Howard S. Moss, A.B.D.
In the Jungle (Vahşi Ormanda), Howard S. Moss, A.B.D.
Jimmy Gets the Pennaut, Howard S. Moss, A.B.D.
A Kitchen Romance (Mutfakta Sevişmek), Howard S. Mose, A.B.D.
The Magic Pig (Sihirli Domuz), Howard S. Moss, A.B.D.
Midnight Frolic (Geceyarısı Eğlence), Howard S. Moss, A.B.D.
Out In the Rain (Yağmurda Dışarıda), Howard S. Moss, A.B.D.
Prehistoric Poultry The Dinornis or the Grent Roaring Whiftenpoot (Tarih öncesi Kümes Hayvanları: Dinazor ya da Büyük Kükreyiş), Willis O'Brien A.B.D.
R.F.D. 1000 B.C., Willis O'Brien, A.B.D.
Scholl Days (Okul Günleri), Howard S. Moss, A.B.D.
A Trip To the Moon (Ayda Yolculuk), Howard S. Moss, A.B.D.
- 1919 **Story Of a Little Girl Who Wanted To Be** (Varlığını Arayan Bir Küçük Kızın Öyküsü), Ladislas Starevich, Fransa
- 1920 **The Marriage Of Babyllas** (Babyllas'ın Evlenmesi), Ladislas Starevich, Fransa
- 1921 **The Scarecrow** (Bostan Korkuluğu), Ladislas Starevich, Fransa
- 1923 **The Frogs Who Wanted a King** (Kral Arayan Kurbağalar), Ladislas Starevich, Fransa
The Little Street-Singer (Küçük Sokak Şarkıcısı), Ladislas Starevich, Fransa
The Voice Or the Nightingale (Bülbülün Sesi), Ladislas Starevich, Fransa
- 1924 **The Claws of the Spider** (Örümceğin Pençesi), Ladislas Starevich, Fransa
Cracked Ice (Çatırdayan Buz), Edwin Miles Fadman, A.B.D.
Mose and Funny Face Make Angel Cake (Mose ile Gülüryüzlü Melek Keki Yapar), Edwin Miles Fadman, A.B.D.
- 1927 **Black Love and White Love** (Kara Sevi ile Ak Sevi), Ladislas Starevich, Fransa
The City Rat and The County Rat (Kır Sıçanı ile Kent Sıçanı), Ladislas Starevich, Fransa
The Eyes Or the Dragon (Ejderhanın Gözleri), Ladislas Starevich, Fransa
Eva and the Grashopper (Eva ile Çekirge), Diehl Kardeşler, Almanya
The Magic Clock (Sihirli Saat), Ladislas Starevich, Fransa
The Queen Of the Butterflies (Kelebeklerin Kraliçesi), Ladislas Starevich, Fransa
Toyland Topics (Toyland Konuları), Büyük Britanya
- 1929 **The Tale Of the Fox** (Tilkinin Masalı), Ladislas Starevich, Fransa
The Petite Parade (Minik Gösteri), Ladislas Starevich, Fransa

- 1930 **Card Maniac** (Çılgın Araba), Richard Teschner, Avustura
The Lion and the Gnat (Aslan ile Tatarcık), Ladislas Starvich, Fransa
- 1931 **The Bed Bug** (Çiçeklik Böceği), A. Ptushko, S.S.C.B.
«Bratishkin» Dizisi, A. Ptushko, S.S.C.B.
Play and Work (Oyun ve Çalışma), A. Ptushko, S.S.C.B.
- 1932 **Midnight** (Geceyarısı), George Pal, Almanya
The Old Lion (Yaşlı Aslan), Ladislas Starevitch, Fransa
- 1933 **Coster Bill Of Paris** (Paris'in Coster Bill'i) (Kukla bölümleri Starevitch tarafından), Jacques De Baroncelli, Fransa
Experimental Animation (DeneySEL Animasyon), Len Lye, Büyük Britanya
The Ringmaster (Sirk Sunucusu), Ladislas Starevitch, Fransa
- 1934 **All Quiet In the East** (Doğuda tüm sessizlik), P. Bianchi, Fransa
The Mascot (Uğurcu), Ladislas Starevitch, Fransa
The Navigator, Ladislas Starevitch, Fransa
The Revolution Of the Bulb (Ampülün Evrimi), George Pal, Hollanda
- 1935 **Cupid's Arrow** (Kupidon'un Oku), Ladislas Starevitch, Fransa
Ether Ship (Gökyüzü Gemisi), George Pal, Hollanda
In the Land of the Vampires (Vampirlerin Adasında), Ladislas Starevitch, Fransa
The Magic Atlas (Sihirli Atlas), George Pal, Hollanda
The New Gulliver (Yeni Gülliver), A. Ptushko, S.S.C.B.
Sinbad (Sinbad), George Pal, B.Britanya
The Sleeping Beauty (Uyuyan Güzeli), Alexander Alexieff, Fransa
- 1936 **The Advantures Of Mr. Pry** (Bay Pry -Meraklı'nın Serüvenleri), Karel Dodal-Hermína Tyrlova, Çekoslovakya
Aladdin and Wonderful Lamp (Aladdin'in Sihirli Lambası), George Pal, B. Britanya
Ali Baba (Ali Baba ve Kırk Haramiler), George Pal, B.Britanya
Birth Of a Robot (Bir Robotun Doğumu), Len Lye - Humphrey Jennings, B. Britanya
On Parade (Gösteride), George Pal, B. Britanya
- 1937 **Alexeieff Advertising Films** (Alexeieff Reklam Filimleri) (Paris Exposition'u için kukla ve çizgi), Alexander Alexeieff, Fransa
What Ho, She Bumps. (Ho ne? O Çarpar), George Pal, B. Britanya
- 1938 **Blue Beard** (Mavi Sakal), Jean Painlevé ve René Bertrand, Fransa
The Lantern Mystery (Esrarlı Fener), Karel Dodal ve Hermína Trylova, Çekoslovakya
Lovers In the South Seas (Güney Denizlerinin Altında), George Pal, A.B.D.
Puss In Boots (Çizmeli Kedi), Diehl Kardeşler, Almanya
The Race Of the Rabbit and the Hedgehog (Tavşan ile Kirpinin Yarışı), Diehl Kardeşler, Almanya
Sky Pirates (Gökyüzü Korsanları), George Pal, B. Britanya
- 1940 **The Golden Key** (Altın Anahtar), A. Ptushko, S.S.C.B.
Love On the Range (Atış Alanında Aşk), George Pal, B. Britanya
Pete Roleum and His Cousins (Pete Roleum ile Yeğenleri), Josep Losey ve Howard Bay, A.B.D.

- 1940 **Date With Duke** (Dük'le Randevu), George Pal, A.B.D.
Dipsy Gypsy (Deli Çingene), George Pal, A.B.D.
- 1941 **Rhythm In the Ranks** (Rütbelerin Ritmi), George Pal, A.B.D.
Western Daze (Batıda Şaşkınlık), George Pal, A.B.D.
- 1942 **Ferda the Ant** (Karıncı Ferda), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Jasper and the Haunted House (Jasper ile Perili Ev), George Pal, A.B.D.
Jasper and the Watermelons (Jasper ile Karpuzlar), George Pal, A.B.D.
Tulips Shall Grow (Laleler Büyüyecek), George Pal, A.B.D.
- 1943 **Bravo Mr. Strauss** (Aferin Bay Strauss), George Pal, A.B.D.
Goodnight Rusty (İyigeceler Rusty), George Pal, A.B.D.
Jasper and the Choo Choo (Jasper ile Choo Choo), George Pal, A.B.D.
Jasper Goes Fishing (Jasper Balıkavında), George Pal, A.B.D.
Jasper's Music Lessn (Jasper'in Müzik Dersi), George Pal, A.B.D.
- 1944 **And To Think I Saw It on Mulberry Street** (Düşünürken, onu Mulberry Cad-
desinde Gördüm), George Pal, A.B.D.
Jasper Goes Hunting (Jasper Avda), George Pal, A.B.D.
Jasper's Paradise (Jasper'in Cenneti), George Pal, A.B.D.
Little Black Sambo (Küçük Kara Sambo), George Pal, A.B.D.
Package For Jasper (Jasper için Paket), George Pal, A.B.D.
Two Gun Rusty (Çifte tabancalı Rusty), George Pal, A.B.D.
Wilber the Lion (Aslan Wilber), George Pal, A.B.D.
- 1945 **Jasper and the Beanstalk** (Jasper ile Fasulyesırığı), George Pal, A.B.D.
Jasper Tell (Jasper Konuşuyor), George Pal, A.B.D.
Jasper's Booby Trap (Jasper'in Gizli Tuzağı), George Pal, A.B.D.
Jasper's Close Shave (Jasper'in Paçayı Kurtarması), George Pal, A.B.D.
Jasper's Minstrels (Jasperin Soyтары Şarkıcıları), George Pal, A.B.D.
- 1946 **Christmas Dream** (Noel Düşü), Karel Zeman, Çekoslovakya
The Dragon of Krakow (Krakow'un Ejderhası), Zenon Wasilewski, Polonya
The Hamster (Sıçan), Karel Zeman, Çekoslovakya
John Henry and the Inky Poo (John Henry ile Inky Poo), George Pal, A.B.D.
Jasper's Derby (Jasper'in Melon Şapka Yarışı), George Pal, A.B.D.
Pawel and Gawel (Pawel ile Gawel), R. Potoci, Polonya
- 1947 **The Czech Year** (Çek Yılı), Jiri Trnka, Çekoslovakya
The Harlequin Nimbo (Soyтары nimbo), Zenon Wasilewski, Polonya
A Horseshoe For Luck (Şans için Atnalı), Karel Zeman, Çekoslovakya
Little Soldier (Küçük Asker), Paul Grimault, Fransa
Lullaby (Ninni), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Mr Plume Has a Dream (Bay Plume'un Bir Düşü), Zenon Wasilewski, Polonya
Mr. Prokouk and Red Tape (Bay Prokouk ile Kırtasiyecilik), Karel Zeman,
Çekoslovakya
Mr. Prokouk's Temptation (Bay Proouk'un Yolunu Şaşırtma), Karel Zeman,
Çekoslovakya
Revolt Of the Toys (Oyuncakların Ayaklanması), Hermina Tyrlova, Çekoslo-
vakya

- The Times of King Krakus** (Kral Krakus'un Dönemi), Zenon Wasilewski, Polonya
- What Is Lucking?** (Gereksinim Nedir?), (Çizgi ve kukla filmi), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- 1948 **An Accident** (Bir Kaza), (Kukla ile Canlı oyuncular), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- Berceuse** (Ninni), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- The Emperor's Nightingale** (İmparator'un Bülbülü), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- Mr. Prokouk Inventor** (Bay Prokouk Mucit), Karel Zeman, Çekoslovakya
- Mr. Prokouk On a Brogade** (Bay Prokouk Yangın Ekibinde), Karel Zeman, Çekoslovakya
- The Ziegfeld Follies Prologue** (Ziegfeld Delileri Öndeyişi), Louis Bunin, A.B.D.
- 1949 **Inspiration** (Esin), Karel Zeman, Çekoslovakya
- Song Of the Prairie** (Kır'ın Şarkısı), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- The Story Of the Double-Bass** (Kontrabas'ın Öyküsü), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- Zinzabelle In Paris** (Zinzabelle Pariste), Ladislav Starevitch, (Sonika Bo ile), Fransa
- 1950 **Fern Flowers** (Eğreltiöğlü Çiçekleri), Ladislav Starevitch (Sonika Bo ile), Fransa
- King Lavra** (Kral Lavra), Karel Zeman, Çekoslovakya
- The Misfit Figure** (Uyumsuz Figür), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- A Nocturnal Romance** (Bir gecelik Sevi Öyküsü), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- 1951 **Alice In Wonderland** (Alis Harikalar Diyarında), Louis Bunin, B. Britanya
- The Bad Little Fox** (Kötü Küçük Tilki), Zenon Wasilewski, Polonya
- The Devil's Mill** (Şeytanın Değirmeni), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- The Girgerhead Cottage** (Küçük süslü Kulübe), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
- The Happy Circus** (Mutlu Sirk), (Kağıt kesme), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- The Rascal Snail** (Yaramaz Sümüklüböcek), Haupe ile Bielinska, Polonya
- The Stork and The Fox** (Leylek ile Tilki), Zenon Wasilewski, Polonya
- 1952 **The Deceived Fox** (Yalancı Tilki), Bob Calinecu, Romanya
- Kutasek and Kutilka** (Kutasek ile Kutilka), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- The Nine Chickens** (Dokuz Piliç), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- The Orchard Of Père Laurent** (Père Laurent'in Orkestrası), Haupe ile Bielinska, Polonya
- The Treasure Of Bird Island** (Kuşadası Hazinesi), Karel Zeman, Çekoslovakya
- 1953 **A Commune Effort** (Bir kömünün Gücü), Olga Totwen, Polonya
- Figurehead** (Yetkisiz), Halas ile Batchelor, B. Britanya
- Janosik** (Genosik), Haupe ile Bielinska, Polonya
- Old Czech Legends** (Eski Çek Masalları), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- The Taming Of the Dragon** (Ejderhanın Evcilleştirilmesi), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- 1954 **A Commune** (Bir Komün), Ewa ile Olga Totwen, Polonya
- A Drop Too Much** (Bir Damladan Fazla), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
- A Magic Pencil** (Sihirli Kalem), Tsin Si, Çin (?)
- Good Soldier Schweik** (İyi Asker Schweik), Jiri Trnka, Çekoslovakya

- Hansel and Gretel (Hansel ile Gretel), Michael Myerberg Yapımı, A.B.D.
The Two Frosts (İki Kırağı), Jiri Trnka, Çekoslovakya
- 1955 The Boastful Knight (Palavracı Şovalye), Edward Sturlis, Polonya
Circus Hurvinek (Hurvinek Sirki), Jiri Trnka, Çekoslovakya
Courting Songs (Davet Şarkıları), Louis Bunin, A.B.D.
Garland Of Folk Songs (Halk Şarkıları Derlemesi), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Goldilocks (Düğün çiçekleri), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Gumbasia, Art Clokey, A.B.D.
The Little Boy Doesn't Wash (Küçük Çocuk Yıkanmıyor), Edward Sturlis, Polonya
Mr. Prokoup Animal Fancier (Bay Prokoup Hayvan Meraklısı), Karel Zeman, Çekoslovakya
The New House (Yeni Ev), Teresa Badzian, Polonya
Olde Bangum, Louis Bunin, A.B.D.
The Story Of Michalkowice (Michalkowice'in Öyküsü), Zenon Wasilewski, Polonya
The Strange Voyage (Garip Yolculuk), Teresa Badzian, Polonya
The Two Dorothys (İki Dorothy), Zenon Wasilewski, Polonya
What the Moon Saw (An Ne Gördü?), Haupe ile Bielinska, Polonya
- 1956 Alsort Ballet, J. Barton, B. Britanya
The Barrel-Organ (Loterna), Haupe - Bielinska, Polonya
The Magic Gift (Sihirli Armağan), Zenon Wasilewski, Polonya
Misha the Ball (Top Misha), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Puppet Parade (Kukla Gösterisi), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- 1957 Folksong Fantasy (Halkşarkısı Fantezisi), Alma Duncan, Kanada
Go East, Young Woman (Doğuya git genç kadın), J. Barton, B. Britanya
Lazy Martin (Aylak Martin), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Mr. Prokoup, Decetive (Bay Prokoup Detektif), Karel Zeman, Çekoslovakya
Negrita's Island (Cüce Zencilerin Adası), Gheorghe Sibianu, Romanya
- 1958 The Emperor's New Clothes (İmparator'un Yeni Giysileri), Kurt Herbert Schulz, D. Almanya
Homer, The Horse Who Couldn't Talk (Homeros, Konuşmayan At), Louis Bunin, A.B.D.
The Knot In the Handkerchief (Mendildeki Düğüm), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Kumak the Sleepy Hunter (Uykucu Avcı Kumak), Alma Duncan, Kanada
The Lion and the Song (Aslan ile Şarkı), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Little Umbrella (Küçük Şemsiye), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Magiç Box (Sihirli Kutu), Stefan Topologikov, Bulgaristan
Midnight Incident (Geceyarısı Olayı), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Puppet Dream (Kuklaların Düşü), Al Şens, Kanada
Romeo and Juliet (Romeo ile Juliet), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Secret Way (Gizli Yol), Herbert K. Schulz, D. Almanya
Speijbl On the Track, Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Swineherd (Domuz Çobanı), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya

- Teddy Brumm, Günter Ratz, D. Almanya
The Ape (Taklitçi), Yang Tei, Çin
- 1959 Changing Of the Guard (Nöbet Değişimi), Haupe-Belinska, Polonya
Mr. Prokoup In the Circus (Bay Prokoup Sirkte), Karel Zeman, Çekoslovakya
The Devil's Valley (Şeytanın Vadisi), Katja Georgi, D. Almanya
The Little Train (Küçük Tren), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Lost Doll (Kaybolan Taşbebek), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
A Midsummer Nights Dream (Bir Yazdönümü Gecesi Düşü), Jiri Trnka, Çekoslovakya
Noah's Ark (Nuh'un Gemisi), Disney Stüdyosu, A.B.D.
The Princess and the Pea (Prences ile Bezelye), Katja Georgi, D. Almanya
- 1960 The Barrel-Organ (Laterna), J. Kotowski, Polonya
Cactus (Kaktüs), L. Dembinski, Polonya
The Ghost Can't Take It (Hortlak Onu Alamaz), Lidia Hornicka, Polonya
Hats Down! (Şapkalar Yere!), Stefan Topologikov, Bulgaristan
The King Of the Animals (Hayvanların Kralı), Günter Ratz, D. Almanya
Lajkonik, M. Kruger, Polonya
A Lesson (Bir Ders), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Little Giraffe (Küçük Giraffe), Teresa Badzian, Polonya
The Little Pig (Küçük Domuz), Zenon Wasilewski, Polonya
The Magic Hoe (Sihirli Çapa), Stefan Topalogikov, Bulgaristan
Manguar, Edward Stulis, Polonya
Mr. Elephant (Bay Fil), Teresa Badzian, Polonya
Mr. Lens and the Wilderness (Bay Lens ile Kalabalık), J. Kotowski, Polonya
Never Tease a Lion (Bir Aslan Asla Kızdırılmamalı), T. Wilkosz Polonya
One Little Indian (Bir Küçük Kızilderili), Alma Duncan, Kanada
Rapsody In Wood (Korulukta Rapsodi), Bob Calinescu, Romanya
Song Of the Dave (Kumrunun Şarkısı), Günter Ratz, D. Almanya
The Thieves (Hırsızlar), W. Kondek, Polonya
The Traveling Tune (Gezi Bestesi), Joop Geesink, Hollanda
The Uninvited Guest (Davetsiz Konuk), Teresa Badzian, Polonya
- 1961 Course For Husbands (Kocalar için Ders), Vladimir Lehky, Çekoslovakya
The Happy Man (Mutlu Adam), Stefan Topalogikov, Bulgaristan
The Inquisitive Letter (Meraklı Harf), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Pyramid (Piramit), Katja Georgi, D. Almanya
The Ugly Cockroach (Çirkin Karafatma), Edward Sturlis, Polonya
We Build a School (Bir Okul Kuralım), Jörg D'Bomba, D. Almanya
- 1962 About John Who Made Shoes For Dog (Köpekler için Ayakkabı Yapan Johnny), Lidia Hornicka, Polonya
Advantures Of An Alarm-Clock (Alarm Saatinin Serüvenleri), Jania Hartwig, Polonya
The Basilisk (Şahraman), L. Serafinowicz ve W. Wiczorkieloica, Polonya
The Bath House (Hamam), Yutkevich ile Karanovich, S.S.C.B.
The Black King (Kara Kral), Jerzy Kotowski, Polonya
Course For Wiwes (Kadınlar için Ders), Vladimir Lehky, Çekoslovakya
The Crime On Cat the-Ventriloquist Street (Kedide Suç- Vantrolg Caddesi), Zenon Wasilewski, Polonya

- The Devil's Dirty Work** (Şeytanın Kirli İşleri), Jörg D'Bomba, D. Almanya
The Dingo Dog and The Kangaroo (Vahşi Köpek ile Kanguru), Louis Bunin, A.B.D.
Joseph and His Brethren (Joseph ile Kardeşleri), İsrail
Little Kate (Küçük Kate), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Little Music (Küçük Müzik), Teresa Badzian, Polonya
Matches (Kibritler), Katja Georgi, D. Almanya
The Naughty Chicken (Yaramaz Piliç), Stefan Topalogikov, Bulgaristan
Orpheus and Eurydice (Orfe ile Oridike), Edward Sturlis, Polonya
The Passion (Tutku), Jiri Trnka, Çekoslovakya
Plumbers (Su Tesisatçıları), Zofia Wdowkowna -Oldak, Polonya
The Tea-Pot (Çay Fincanı), Haupe-Belinska, Polonya
Two Balls of Wool (Yapağının iki Topu), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Two Lamps (İki Lamba), Tadeusz Wilkosz, Polonya
- 1963 **A Cat's Word Of Honor** (Kedinin Şeref Sözü), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Cybernetic Grandmother (Sibernetik Büyükanne), Jiri Trnka, Çekoslovakya
Drawing For Cats (Kediler için Çizim), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Lake Of the Fairies (Perilerin Gölü), Gheorghe Sibianu, Romanya
The Marble (Misket), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Musicians (Müziyenler), Katja Georgi, D. Almanya
School For Cots (Kediler için Okul), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
- 1964 **Billiards** (Bilardo), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Clay, Elliot Noyse, A.B.D.
The Introductory Speech is By, Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Philips Cavalcade (Philips Suvari Alayı), Joop Geesink, Hollanda
Plastic In the Park (Parkta Görüntü), Katja Georgi, D. Almanya
A Scrap Of Paper and A Piece Of String (Kağıt Parçası ile Bir Parça İp), John Korty, (?)
The Three Heros (Üç Kahraman), Stefan Topalogikov, Bulgaristan
The Wooly Tale (Yün Masalı), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
- 1965 **Advantures In a Cupboard** (Bir Fincanda Serüven), Edward Sturlis, Polonya
The Apostle (Apostol-Oniki Havariden biri), Günter Ratz, D. Almanya
Archangel Gabriel and Mother Goose (Başmelek Gabriel ile Kaz Anne), Jiri Trnka, Çekoslovakya
The Button (Tomurcuk), Teresa Badzian, Polonya
Cat and Kittiens (Kedi ile Yavrukediler), Tadeusz Wilkosz, Polonya
Come and Play Sir (Gel ve Oyna Efendim), (Üçüncü Dizi), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Concurrence (Uygun Görme), Katja Georgi, D. Almanya
Congratulations (Tebrik Ederim), Günter Ratz, D. Almanya
The Enchanted Wampum (Büyülenmiş Boncuklar), Lidia Hornička, Polonya
Escape (Kaçış), Lucjan Debinski, Polonya
Good Day Mr. H. (İyi Günler Bay H.), Katja Georgi, D. Almanya
The Hand (El), Jiri Trnka, Çekoslovakya
A Honeycomp (Bal Peteği), Jerzy Kotowski, Polonya
ideal (Ülke), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Kids On a Belfry (Çankulesinde Çocuklar), Jania Hartwig, Polonya

- Noise (Gürültü), Zofia Wdowkowna - Oldak, Polonya
The Orator (Söylevci), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Photography (Fotoğraf), Günter Ratz, D. Almanya
Romance (Sevi Destanı), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
Shadow Of Time (Zamanın Gölgesi), Jerzy Kotowski, Polonya
Stone and Life (Taş ve Yaşam), Garik Seko, Çekoslovakya
Study In Paper (Kağıt içinde Çalışma), L. Bruce Holman, A.B.D.
Swan Lake (Kuğu Gölü), Stefan Topalogikov Bulgaristan
Western (Batı), Günter Ratz, D. Almanya
The Wooden Horseman (Tahta suvari), Zenon Wasilewski, Polonya
- 1968 **At the End Of the Road** (Yolun Sonunda), Wang Chou-Tchez, Çin (?)
Aviation (Uçuş), Günter Ratz, D. Almanya
The Blue Pinafore (Mavi Önlük), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Boy Or the Girl (Oğlan ya da Kız), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Cock (Horoz), Lucjan Dembinski, Polonya
Curiosity (Merak), Günter Ratz, D. Almanya
The Fairy Ring (Peri Zili), Tadeusz Wilkosz, Polonya
For Pete's Sake (Pete'nin Hatırı İçin), Lidia Horhicka, Polonya
Katherine and the Hangamn (Katherine ile Cellat), Katarzyna Latalo, Polonya
Little Bear's Journey (Küçük Ayı'nın Gezisi), Rasa Strautman, S.S.C.B.
A Little Quartet (Küçük Altılı), Edward Sturlis, Polonya
A Night Of Suprises (Sürprizler Gecesi), Janai Hartwig, Polonya
The Place (Saray), Edward sturlis, Polonya
The Precursor (Haberci), Zofia Wdowkowna-Oldak, Polonya
Small Banknote (Ufak Banknot), Waclaw Krukowski, Polonya
Snowman (Karadam), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Surprise (Sürpriz), Teresa Badzian, Polonya
The Tiny Tot (Minik Çocuk), Lucjan Dembinski, Polonya
The Uniform (Üniforma), Edward Sturlis, Polonya
Who Owns the Acorns? (Meşe Palamutlarına Kim Sahip Olacak?), Rasa Strautman, S.S.C.B.
- 1967 **About a Comb Who Didn't Want To Brush His Teeth** (Kim Tarağın dişlerini temizlemek istemez), Polonya
About Bachtalo, the Gypsy (Çingene Bachtalo Hakkında), K. Dobrowolska, Polonya
Anton the Musician (Müzikçi Anton), Günter Ratz, D. Almanya
The Blue Ducklig (Mavi Ördek Yavrusu), Lucjan Dembinski, Polonya
Tte Demon (Şeytan), Lucjan Dembinski, Polonya
Dogs Heaven (Köpekler Cenneti), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
A Game (Oyun), Teresa Badzian, Polonya
Hold Your Hats (Durun, Şapkalarınız), Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Little Kangaroo (Küçük Kanguru), Teresa Badzian, Polonya
A Man From the Mirror (Aynadaki Adam), Zenon Wasilewski, Polonya
The Peacock Princess (Tavuskuşu Prenses), Çin Halk Cumhuriyeti
Philps On Parade (Geçit Töreninde Philips), Joop Geesink, Hollanda
The Sack (Çuval), Tadeusz Wilkosz, Polonya
The Shah's Magic Beard (Şah'ın Sihirli Sakalı), Bogdan Nowicki, Polonya

- Špaarroussel, Joop Geesink, Hollanda
The Tangle (Karışıklık), K. Latallo ile W. Antosik, Polonya
The Thorn (Diken), Katja Georgi, D. Almanya
Three Wishes (Üç Dilek), Günter Ratz, D. Almanya
The Miraculous Spring (Hayat veren İlkbahar), Edward Sturlis, Polonya
- 1968 **Christmas Sonnet** (Noel Şarkısı), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The Christmas Tree (Noel Ağacı), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Duet (Düet), Vladimir Lehky, Çekoslovakya
Ferko the Pouch (Para Kesesi Ferko), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Human Foolishness, Gheorghe Sibianu, Romanya
It's Hard To Recognise a Princess, Bretislav Pojar, Çekoslovakya
The Little Bead Fish (Küçük Boncuk Balık), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Mr. Servadac's Ark (Bay Servadac'ın Tahta Sandığı), Karel Zeman, Çekoslovakya
Utica Clup Beer Commercials (Utica Clup Birası için yapılan reklam filmleri), (60), Louis Bunin, A.B.D.
- 1969 **Bill Has a Hundred Faces** (Bill'in Yüz Suratı), Istvan Imre, Macaristan
Breking Of Branches is Forbidden (Dalların Kırılması Yasaktır), Kihachiro Kawamoto, Japonya
The Cat and the Sphinx (Kedi ile Sfenks), Louis Bunin, A.B.D.
Der Gardinentraum (Curtain Dream), Katja Georgi ile Heinrich-Greif-Preisrager, D. Almanya
Matrioska, Co Hoedaman, Kanada
The Musical Box (Müzik Kutusu), Jerzy Kotowski, Polonya
Oddball (Garip Top), Co Hoedemaan, Kanada
The Selfish (Bencil Dev), David Allen, A.B.D.
Stairs (Merdivenler), Stefan Schabenbeck, Polonya
The Star Of Betlehem (Beytül-lahm Kentinin Yıldızı), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
The World In Opera (Opera Dünyası), Jerzy Kotowski, Polonya
- 1970 **The Crooed Chimney** (Çarpık Baca), Pavel Prochazka, Çekoslovakya
Cubes Ole, Richard Thomas, A.B.D.
East, West, Home is Best (Doğu, Batı, Ev İyi), Josef Kluge, Çekoslovakya
It's a Fiasco, Gentlemen (Başarısız Bayım), Bretislav Pojar ile Miraslav Stepanek, Çekoslovakya
The Meeting (Buluşma), Jana Olexova, Çekoslovakya
Painting (Boyamak), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya
Scissors (Makas) Frantisek Vystrcil, Çekoslovakya
The Sculptress Of Policka (Policka'lı Kadın Heykeltraş), Jaroslav Bocek, Çekoslovakya
The Whistle (İslik), Hermina Tyrlova, Çekoslovakya